

12634 - شېرىك ئەقىدىلەر خىرىستىئان دىنىغا قانداق ئارلىشىپ قالغان ؟

سۇئال

ئەگەر ھەقىقىي خىرىستىئان دىنى بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئەقىدىسىنى ، ھەمدە ئىبادەتنى ئۇنىڭدىن مەخلۇقاتلىرىدىن ھېچكىم مەيلى ئەيسا ياكى باشقا بىرى بولسۇن ئىبادەت قىلىنمايدۇ دىگەن ئەقىدىنى ئېلىپ كەلگەن تۇرسا ، ئۇنداقتا بۇ دىن قانداقسىگە كۆپ ئىلاھلىق ئەقىدىسى بىلەن ئارلىشىپ كەتتى ھەمدە ئۇلار قانداق بولۇپ ئەيسا (ئۇنىڭغا ئامانلىق بولسۇن) ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھلار قىلىۋالدى ؟

تەپسىلىي جاۋاب

مەدھىيە ئاللاھقا بولسۇن . ئاللاھنى بىر دەپ تونۇش ، ئۇنىڭ مەخلۇقاتلىرىدىن بىرىگە ئەمەس ، يالغۇز ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىش _ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئەيسا ۋە شۇنىڭدەك باشقا بارلىق پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ئەلچىلىكنىڭ ئاساسى قىسمى . ئاللاھ مۇنداق دىگەن : **بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۆممەتكە: ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار دەپ پەيغەمبەر ئېۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاللاھ ھىدايەت قىلغانلىرىمۇ بار، گۇمراھلىققا تېگىشلىك بولغانلىرىمۇ بار، يەر يۈزىدە سەير قىلىپ يۈرۈپ پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزىتىڭلار نەھل سۈرىسى 36-ئايەت يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: سەندىن ئىلگىرى ئېۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار دەپ ۋەھىي قىلدۇق ئەنئىبىيا سۈرىسى 25-ئايەت ئەيسا (ئۇنىڭغا ئامانلىق بولسۇن) بۇ دەۋەت بويىچە خەلقكە گۇۋاھ بولىدۇ ، ئاللاھ مۇنداق دىگەن: « ئۆز ۋاقتىدا ۱۹ ئېيتتى: ئى مەريەم ئوغلى ئىسا ! سەن كىشىلەرگە، ۲۰ نى قويۇپ مەن بىلەن ئانامنى ئىككى ئىلاھ قىلىۋېلىڭلار، دېدىڭمۇ؟ ئىسا ئېيتتى: » (رەببىم!) شەنىڭگە لايىق ئەمەس نەرسىلەردىن سېنى پاك دەپ ئېيتقان قىلمەنكى، ماڭا ئېيتىشقا تېگىشلىك بولمىغان سۆزلەرنى مەن ئېيتمايمەن، ئەگەر مەن بۇ سۆزنى ئېيتقان بولسام، ئۇنى سەن چوقۇم بىلىسەن (يەنى مېنىڭ ئۇنداق دېمىگەنلىكىم ساڭا مەلۇملۇق). سەم مېنىڭ زاتىمدىكىنى بىلىسەن، مەن سېنىڭ زاتىڭدىكىنى بىلمەيمەن، غەيبىلەرنى ناھايىتى ئوبدان بىلىسەن 116. مەن ئۇلارغا پەقەت سەن مېنى ئېيتىشقا بۇيرۇغان سۆزنى، يەنى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان ۲۱ غا ئىبادەت قىلىڭلار، دېدىم. مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولغان مۇددەتتە، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ تۇرغان ئىدىم، مېنى قەبىزى روھ قىلغىنىڭدىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى سەن كۆزىتىپ تۇرغان ئىدىڭ، سەن ھەممە نەرسىدىن خەۋەردار سەن» مائىدە سۈرىسى 116-117- ئايەتلەر ئەمدى بۇ دىنغا ئەگەشكۈچىلەرنىڭ قانداق بولۇپ ساپ تەۋھىدىتىن بۇرۇلۇپ كەتكەنلىكى ، ئەيسا ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى ئاللاھتىن باشقا ئىلاھلار قىلىۋېلىپ ، ئۇلارغا ئىبادەت قىلغانلىقىغا كەلسەك ، بۇ خىرىستىئان تارىخىدىكى بۇرۇن يۈز بەرگەن ئىش . بىز بۇ يەردە ئۇلارنىڭ ئۆز خەلقىنىڭ سۆزلىرىدىن بىر قىسىم ئىسپاتلارنى ئېيتىپ ئۆتىمىز ، قۇلاق بار كىشىلەر ئاڭلىسۇن : ئامېرىكا ئىنسىكلوپېدىيىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ : بىر ئىلاھلىق ئەقىدىسى ئىلاھ ھەرىكىتى سۈپىتىدە تارىختا ناھايىتى بۇرۇنلا باشلانغان . ھەمدە ئەمەلىيەتتە نەچچە ئون يىللار**

مايەيىندە ئۈچ ئىلاھلىق ئەقىدىسىدىن ئۈستۈن ئورۇندا تۇرغان . خىرىستىئان دىنى يەھۇدىي دىنىدىن تەرەققى قىلىپ چىققان ، ھەمدە يەھۇدىي دىنى بىر ئىلاھلىق ئەقىدىسىدە چىڭ تۇرغان . يىرۇسالىمدىن (مەسىيەنىڭ تۇنجى شاگىرتلىرىنىڭ ئۆيى) باشلانغان نىسا (مىلادى 325-يىلى مەسىيە ئاللاھ بىلەن ماھىيەت ۋە مەڭگۈلۈكلۈكتە باراۋەر دەيدىغان قارار ماقۇللانغان جاي) غىچە بولغان يولنى توغرا يول بولغان دەيدىغان سۆز ئىنتايىن ئاز بولغان . مىلادى 4- ئەسىردە قارار قىلىنغان ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە تەلىماتى ئاللاھنىڭ خاراكتىرى ھەققىدىكى تۇنجى مەسىيە تەلىماتىغا ئوخشىمايتتى . ئەكسىچە ئۇ تەلىماتتىن بۇرۇلۇپ كەتكەنىدى ، شۇڭلاشقا بىر ئىلاھ ئەقىدىسىگە زىت ھالدا تەرەققى قىلغان . [294 27] سىز ئامرىكا ئىنسىكلوپېدىيىسىدە تىلغا ئېلىنغان ئىلاھنىڭ بىرلىكىگە ئىشىنىپ كىلىۋاتقان بىر قىسىم خىرىستىئانلارنىڭ قاراشلىرىغا قاراڭ . [301-300 27] ۋىل دۇرانت مۇنداق دەيدۇ : " خىرىستىئان دىنى رىمنى ئىشغال قىلغاندا ، يېڭى دىن يەنى ، خىرىستىئان دىنىغا كۆچتى . قەدىمىي بۇدىزىم دىنىنىڭ قېنى : چوڭ پوپنىڭ نامى ، ئۇلۇغ ئانىغا ئىبادەت قىلىش ، كۆڭۈللەرگە خاتىرجەملىك بىرىدىغان سانسىزلىغان خۇدالارنىڭ سانى ، ھەمدە ئۇلارنىڭ ھەممە يەردە مەۋجۇت ئىكەنلىكى ، ئۇلارنى سىزىم بىلەن بىلگىلى بولمايدىغانلىقى ، مانا مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى ئانىنىڭ قېنى بولغا كۆچكەندەك ، خىرىستىئان دىنىغا كۆچتى . مەدەنىيەلەشكەن ئىمپېرىيە كۈچى ۋە ھۆكۈمرانلىقىنى كۈچلۈك پوپلىققا قاراتتى ھەمدە سۆزنىڭ رولى قىلىچىنىڭ رولىغا ئالماشتى . چىركاۋ پوپلىرى ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا قويۇلۇشقا باشلىدى . خىرىستىئان دىنى شېركىزىمنى ئاخىرلاشتۇرماستىن ، بەلكى ئۇنى كۈچەيتتى . گېرىك ئەقىل-پاراسىتى ھاياتقا يېڭىچە شەكىلدە ، چىركاۋنىڭ دىنىي مۇراسىملىرى ۋە تەلىماتلىرى شەكىلدە قايتتى . يۇشۇرۇن گېرىك قائىدە-مۇراسىملىرى ئىبادەتخانا مۇقەددەس كىشىلىرىنىڭ قائىدە-مۇراسىملىرى بولۇپ كۆچتى . ھەمدە مىسىردىن مۇقەددەس ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە ، ھىسابات كۈنى ، مەڭگۈلۈك ساۋاپ ۋە جازا ، ھەمدە ئادەمنىڭ بۇنىڭدا ياكى ئۇنىڭدا مەڭگۈ ياشايدىغانلىقى ئىددىيەلىرى كەلدى . مىسىردىن يەنە بالىنىڭ ئانىسىغا ئىبادەت قىلىش ، ئىلاھ بىلەن تەسەۋۋۇپلارچە باغلىنىش قاراشلىرى كەلدى ؛ ئۇ باغلىنىش ئەپلاتونىزىم ، ۋە لاتىندىزىمنى پەيدا قىلدى ھەمدە خىرىستىئان ئەقىدىسىنىڭ بەلگىلىرىنى يوق قىلدى . پىرسىيەدىن مەسىيەنىڭ قايتىپ كىلىشى ۋە ئۇنىڭ زېمىندا 1000 يىل ھۆكۈمرانلىق قىلىشى ئەقىدىسى كەلدى . " [مەدەنىيەت ھىكايىلىرى ، 11 418] دۇرانتنىڭ سۆزلىرىدىكى خۇداسىزلىق ئىددىيىسىنىڭ ئامىللىرى ئۇنىڭغا مەلۇم بولسىمۇ ، ھەمدە ئۇ ئۇنىڭ مەڭگۈلۈك ساۋاپ ۋە جازا ئىددىيىسى مىسىرلىقلاردىن كەلگەن دەيدىغان دەۋاسىدا كۆرۈلگەن بولسىمۇ ، ھەقىتىن بۇرۇلۇپ كەتكەن خىرىستىئان دىنىدىكى شېركىزىمنىڭ مەنبەلىرىنى ئىزدەش ئەمدى سىر ئەمەس ، ھەمدە ئۇ بىردىنبىر ئۇنى تەتقىق قىلغان كىشى ئەمەس . ئۇنىڭ **خىرىستىئان دىنى ۋە شېركىزىم** دىگەن كىتابىدا ، روبىرتسون مۇنداق دەيدۇ : " مىسراسىيە يەنى ، پارىسلارنىڭ ئەسلى دىنى بولسا ئەيسانىڭ تۇغۇلىشىدىن 6 ئەسىر بۇرۇن پارىسلار دۆلىتىدە گۈللەنگەن . ھەمدە تەخمىنەن مىلادى 70-يىلى رىمغا يېتىپ باردى ھەمدە ئۇ رىمنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا كىڭەيدى . ئاندىن ئۇ بىرىتانىيەگە يېتىپ بىرىپ ، بىر قانچە بىرىتانىيە شەھەرلىرىگە كىڭەيدى . بۇ دىننىڭ بىزگە مۇناسىۋەتلىكلىرى توغرىسىدا مۇنداق دىيىلدۇ : - مىسراس ، ئۇ شۇنداق ئاتالغاندىن كېيىن ئاللاھ بىلەن ئادەملەر ئوتتۇرىسىدا ۋاستە . [ئۇنىڭ خىرىستىئان دىنىدىكى ئوخشىشىغا قاراڭ : ئەلچىلەر ئىش-ھەركەتلىرى ، 4 12] - ئۇنىڭ تۇغۇلغان كۈنى 25-دىكابىر . [ھەمدە ئۇ خىرىستىئانلارنىڭ ئەيسانىڭ تۇغۇلغان كۈنى مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلەش كۈنى] - ئۇنىڭ 12 ھەۋۋارىيۇنى بولغان . [مەتا ، 1

10 غا قاراڭ] – دۇنيانى قۇقۇزۇش ئۈچۈن ئۆلگەن . [بىرىنچى كورنسسوس ، 315 كە قاراڭ] – ئۇ دەپنە قىلىنغان ، بىراق ئۇ ھاياتلىققا قايتىپ كىلىدۇ . [بىرىنچى كورنسسوسقا قاراڭ ، 4: 15] – [ئۇ ھەۋۋارىيۇنلىرىنىڭ كۆز ئالدىدا ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن . [ئەلچىلەر ئىش – ھەركەتلىرى ، 19 غا قاراڭ] – ئۇ قۇتقازغۇچى دەپ ئاتالغان . [تىتۇس 2 13 كە قاراڭ] – ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بىرى – ئۇ يۇۋاش قوزغا ئوخشايتتى . [جون ، 1: 29 غا قاراڭ] – ھەر يىلى ئۇنى ئەسلەپ ئىلاھى كەچلىك غىزا ئۆتكۈزىلىدۇ . [بىرىنچى كورنسسوس ، 11 23–25 كە قاراڭ] – ئۇنىڭ بەلگىلىرىدىن بىرى – ئۇ يۇيۇلغان . – يەكشەمبە كۈنى ئۇلارغا مۇقەددەس كۈن . " فىرانسىيلىك لىئون جوتەھ ئۆزىنىڭ **ئىسلام پەلسەپىسىگە كىرىش سۆز** ناملىق كىتابىدا خىرىستىئان ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە قارشىنىڭ مەنبىي گېرىك پەلسەپىسىدە بولۇپمۇ ، ھازىرقى زامان ئەپلاتونىزم ئىدىيىسىدە بايقالغان دىگەن قاراش بار بولۇپ ، ئۇ ئەپلاتوننىڭ كائىناتنى ياراتقۇچى ئىدىيىسى قارشىنى ئۈچ ئىلاھ بىر گەۋدە ئىدىيىسىنىڭ ئاساسى قىلغان ، ئاندىن ئۇنى زور كۆلەمدە تەرەققى قىلدۇرغان . شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىدىيە بىلەن خىرىستىئان دىنى ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشلىق زورىيىپ كەتكەن . شۇڭا (ئۇلارنىڭ قارشىدا) ياراتقۇچى ، مۇتلەق مۇكەممەللىك ئىگىسى ئۆزى بىلەن مەخلۇقاتلىرى ئوتتۇرىسىدا ئىككى ۋاسىتىچىنى تەيىنلىگەن ، ھەمدە ئۇ ئىككەيلەن ئۇنىڭدىن پەيدا بولغان ، يەنى ئۇنىڭ جەۋھىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان . بۇ ئىككى مۇستەقىل گەۋدە ئەقىل ۋە ئىلاھى روھ . ئاندىن ئۇ مۇنداق دىدى : يەھۇدىي ئەقىدىسى بىلەن گېرىك پەلسەپىسىنىڭ نىكاھلىنىشى بىر پەلسەپىنى ئىشلەپ چىقىرىپلا قالماستىن ، بەلكى بىر دىننىمۇ يەنى ، نۇرغۇن ئىدىيەلەرنى گېرىكلەردىن قوبۇل قىلغان خىرىستىئان دىنىنى ئىشلەپ چىقاردى . خىرىستىئان ئىلاھ چۈشەنچىسى ھازىرقى ئەپلاتونىزمىدەك ئوخشاش مەنبەدىن ئىلىنغان . شۇڭلاشقا ، گەرچە ئۇلار بىر قىسىم تەپسىلاتلاردا پەرقلىق بولسىمۇ ، ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا نۇرغۇن ئوخشاشلىقلارنى كۆرىسىز . ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئۈچ ئىلاھ بىرگەۋدە ئەقىدىسىنى ئاساس قىلغان بولۇپ ، ھەمدە بۇ ئۈچ ئىلاھ ھەر ئىككىلىسىدە بىر نەرسە . مانا بۇ ئامرىكا يازغۇچىسى دىراپىرنىڭ كۆرسىتىدىغىنى :

بۇدىزىم ۋە كۆپ ئىلاھىزىم بولسا خىرىستىئان بولۇۋېلىپ رىم ھۆكۈمىتىدە تەسىرى بار ئورۇنلار ۋە يۇقۇرى مەرتىۋىلەرگە ئىگە بولۇۋالغان مۇناپىقلارنىڭ تەسىرىدە خىرىستىئان دىنىغا كىرگەن . بىراق ئۇلار دىن ئىشىغا ئەزەلدىن كۆڭۈل بۆلمىگەن ۋە ئۇنىڭغا بىرەر كۈن بولسىمۇ ، ئىخلاسى بولمىغان . ئوخشاشلا كونسىتانتىن ھاياتىنى زۇلۇم ۋە رەزىللىكتە ئۆتكۈزگەن . ھاياتىنىڭ ئاخىرىدىكى قىسقىغىنە ۋاقتىنى ھىساپقا ئالمىغاندا ، چىركاۋنىڭ بۇيرۇقلىرىغا رىئايە قىلمىغان . [337-ب] گەرچە خىرىستىئان جامائىتى كۈچ – قۇدرەت تېپىپ ، كونسىتانتىننى پادىشاھلىققا تەيىنلىگەن بولسىمۇ ، بۇدىزىمنى يىلتىزىدىن پۈتۈنلەي قومۇرۇتتىشكە كۈچى يەتمىگەن . ئۇلارنىڭ كۈرىشىنىڭ نەتىجىسى ئۇلارنىڭ ئاساسى پرىنسىپلىرىغا بۇدىزىمنى ئارلاشتۇرۇۋېتىش بولغان . ئۇنىڭدىن بىر يىڭى دىن يىتىلىپ ، ئۇنىڭدا خىرىستىئان دىنى بىلەن بۇدىزىمنىڭ باراۋەرلىكى گەۋدىلەنگەن . ئۇلارنىڭ ئۆز كىتابىدا گۇۋاھلىق بەرگىنىدەك ، شۇنداق قىلىپ خىرىستىئانلار ئۇلاردىن ئىلگىرى كەلگەن كاپىرلارنىڭ يولىغا قەدەممۇ – قەدەم ئەگەشتى . ئاللاھ مۇنداق دىگەن : « يەھۇدىيلار: **ئۆزەير** [۴] نىڭ ئوغلىدۇر دېدى، ناسارالار: **مەسىھ** (يەنى ئىسا) [۴] نىڭ ئوغلىدۇر دېدى، بۇ، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىكى (دەلىلىسىز) سۆزدۇر، (ئۇلارنىڭ سۆزلىرى) ئىلگىرىكى كاپىرلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ: **پەرىشتىلەر** [۴] نىڭ قىزلىرىدۇر دېگەن) سۆزلىرىگە ئوخشايدۇ. [۴] ئۇلارغا لەنەت قىلىسۇنكى، (۴) نىڭ بالىسى يوقلۇقىغا روشەن دەلىل تۇرسا، ھەقىقەتتىن باتىلغا بۇرۇلۇپ) ئۇلار قانداقمۇ [۴] نىڭ بالىسى باردەپ) [۴] غا يالغان چاپلايدۇ . » تەۋبە سۈرىسى 30 – ئايەت

هەمدە ئاللاھ بولسا كۈچ-قۇۋۋەت مەنبىيى